

TITUS POPOVICI

SĂ-MI SCRIEȚI O COMEDIE

Pentru început: un loc comun. De un timp, asaltat de valurile ritmice, renăscând parcă din ele însele, ale unei prolifice inteligente disociative, subtile, fulgerînd prin spațiile abisale unde culorile, sunetele, semnificațiile și implicațiile își răspund una alteia în magnifice întrețesături paradoxale, ușor tulburat de cite taine ascunde istoria noastră de vreme ce este atît de asiduu demitizată, — mi-e sete și dor, mărturisesc, de binecuvîntatul **loc comun** acceptat cu superioară bunăvoință de toată lumea, la fel cu petele albe pe care ignoranța orgolioasă a strămoșilor noștri romani (iar ei !) scria HIC SUNT LEONES, indiferent că petele acestea se aflau în regiuni în care regalele feline n-ar fi rezistat glaciațiunilor înconjurătoare. Așadar, locul comun : sintem un popor cu umor.

Nădăjduiesc că nu voi fi acuzat de erezie afirmînd că poate mai mult derit dirza rezistență în momentele limită ale unei istorii de loc crutată de ele, decît acele explozii între viață și moarte care ne jalonează trecutul de fără așezată la răspîntia tuturor vînturilor contrarii ale istoriei, — această trăsătură inefabilă, o ! dar cit de prezentă, este una din explicațiile esențiale ale duratei noastre pe acest pămînt, ale existenței unei spiritualități inconfundabile, evoluînd desigur, dar conform propriilor ei legi interioare, ostilă depersonalizării mimetice, apărîndu-se de ea, atunci cînd îi este impusă, cu armura țepoasă a risului pedepsitor.

Mai mult, și fără nici un fel de deplasată mîndrie națională, am dat culturii universale pe unul dintre cei mai proteici creatori ai lumii unde se ride, Caragiale, de o mereu surprinzătoare modernitate și actualitate, unul dintre puținii noștri creatori de univers propriu, de geografie spirituală, cu prelungiri depășindu-i cu mult epoca, inalterabil, imun la eroziunea timpului sau a spațiului pe care nu o dată, de ce să nu fim sinceri, ni-l dau clasicii pe care-i respectăm de atîtea ori de la o salutară distantă omagială.

Trăim o epocă de răsturnări și prefaceri continui, de experiențe fundamentale în care omul e și subiect și obiect, în care tragicul — categorie la care arta contemporană pare a fi mai sensibilă — se învecinează nu o dată, sau se întrepătrunde cu

comicul mărunț sau colosal: epocă de mari întrebări nedezlegate, de certitudini cucerite definitiv, de întrebări care devin certitudini și certitudini care se transformă peste noapte în întrebări.

În sfârșit, fenomen care se întâmplă destul de rar și în orice caz e greu, dacă nu imposibil de prevăzut și planificat, cred că nu exagerez afirmând că avem o viață teatrală de o complexitate, de o subtilitate și de o disponibilitate estetică ce rimează destul de greu cu abia cei 150 de ani de teatru în limba națională.

Și la capătul acestui cam lung șir de constatări nedramatice, una care, cred eu, ar trebui, cum se zice cu o vorbă din bătrâni și ea foarte „loc comun”, să ne pună pe gânduri: în ansamblul creației dramaturgice originale în a cărei analiză n-am nici căderea, nici dorința și nici imprudența de a mă hazarda, **comedia** se găsește, și destul de demult vreme, pe rolul pe care în evul mediu teologia îl acorda filozofiei, de **ancilla teologiae**. Mă refer, desigur, nu la un caz sau altul și aici trebuie să-l amintesc pe Aurel Baranga, a cărui consecvență și asiduitate în slujirea muzei care umple sălile, face față mereu obiecțiilor (între care, într-o îndepărtată vreme a intransigențelor definitive s-a aflat și subsemnatul) sprijinit într-un mod cu totul obiectiv de adeziunea publicului, sau pe T. Mazilu de la a cărui certă vocație satirică atât de personală ași dori o mai susținută ritmicitate... Lungul șir al constatărilor circumscrie în locurile comune cu care am început rindurile de față, se referă la lipsa unei școli românești de comedie, la lipsa unei producții masive, în care să se întâlnească, să se concureze, să-și răspundă, comedia care „să biciuiască, etc...” care să destindă, care să facă să ne aducem aminte, sau care să ne facă să uităm, în care să ne regăsim sau (cum e mai la îndemână) să-l găsim pe alții, despre care să putem spune „s-a întâmplat acolo și atunci” sau „așa ceva nu se poate întâmpla”, comedia în care să auzim în detașarea fotoliului nostru automatismele majore (și nu puține) în care timpul nostru grăbit martirizează limba și gândirea, comedia la care să ridem vindictiv sau tonic, sau indulgent, sau brusc preocupat de propriul nostru destin, sau să ridem pur și simplu, de câteva ori într-o seară, spre binele ficatului, comedia în care să vedem dezgolită trivialitatea mare, aceea în stare de a produce drame, ca spre a dovedi că nu există bariere rigide între genuri, într-un cuvânt, poate mai exact, nu comedia, ci **comediile** care să alcătuiască o expresie mai generală, mai largă și mai multiplă a acelei componente a spiritului nostru de care vorbeam la început.

În acest sens, dezbateră de idei în jurul problemelor comicului în contemporaneitate și într-o epocă în mod cert gravă, a fost la noi puțină și în orice caz destul de timidă, ca și cum ne-am sfii să venim în întâmpinarea cerinței generale de comedii (și e de observat cum această situație face de multe ori ca risul să izbucnească acolo unde nu e scontat, ca un semnal, ca un indemn, poate ca un reproș).

Am sentimentul că în puține locuri ca în domeniul artei bazată pe spectacol funcționează încă o serie de prejudecăți: ceea ce în paginile unei cărți „trece” deoarece cititorul își formează propria lui imagine, subiectivă și personală, pe scenă sau pe ecran capătă o altă greutate, se „obiectivează” într-un fel, devine în mentalități mai simple, proiecția absolută, telle quelle, a lumii. Îmi amintesc de o arhicunoscută afirmație a lui Gorki în legătură cu tipizarea (descriind de pildă un funcționar, scriitorul ia trăsăturile esențiale ale mai multor sute de funcționari...) Din ferire pentru opera sa, Gorki era un prea mare artist ca să reducă rolul scriitorului la colectarea și însumarea mecanică a unor asemenea trăsături, și din nefericire pentru teoria literară, această afirmație, mai mult metaforică a devenit o dogmă, astfel încât apariția să zicem a unui medic șarlatan constituia o ofensă la adresa întregii profesii și cerea neapărat **contrapunerea** unui alt exemplar, perfect de data asta, al respectivei meserii pentru restabilirea unui echilibru, altfel grav compromis. Ceea ce este desigur pueril (dar pare-mi-se încă tenace) fără ca nimeni să observe că o asemenea concepție a arhetipului este în fond metafizică și încă destul de vulgar metafizică. (Asistam odată, de mult la conferința unui confrate mai în vîrstă, scriitor cu predilecție marcată și autentică pentru surprinderea marilor mișcări obscure ale colectivităților, în timpi îndepărtați, cu o ascuțită intuiție a psihologiilor rudimentare, ofensate de viață; dar atunci el nu vorbea despre vocația sa, ci despre... „eroul pozitiv” și într-un avîntat limbaj imagistic descria cum pentru ochii lui ia culcarea cerului de Mai, pentru statura lui sihlele de cremene, pentru gândirea lui zborul vulturilor și avem imaginea acelor statui neoclasicezante a unui Arno Brecker, cu Siegfriții, Brunhildele și bărboșii teutoni de tristă memorie.) Poate de aici, de la persistența unei asemenea prejudecăți apare frecvența comediei de situație în pofida celei, majore după părerea mea, de moravuri.

Ori și aici apare o situație paradoxală, societatea noastră a depășit de mult

și cu succes fazele naive ale începuturilor, când lipsurile, greutățile, anomaliile erau filtrate cu grijă, ca și cum dezvăluirea lor ar fi prejudiciat forța reală a societății, puterea de atracție a ideilor socialismului, adeziunea deschisă a oamenilor. Ceea ce constituie forța partidului nostru este, printre altele, tocmai luciditatea și atitudinea necrutătoare împotriva lipsurilor, moștenite sau generate de structuri caduce, împotriva tarelor caracterului uman care, în condițiile noastre, devin agenți patogeni ai societății și a căror eradicare nu se poate obține printr-un decret, sau mai multe, ci printr-o lungă — intransigentă și variată în mijloace — bătălie. Vechiul adagiul Ridendo castigat mores, n-a devenit inutil, sau depășit, dimpotrivă el își așteaptă noile forme de expresie, potrivite spiritului dinamic, universalist al epocii.

Dacă aș fi Mecena... aș institui nenumărate concursuri cu premii substanțiale pentru comedie; aș inaugura nesfârșite dezbateri despre satiră, posibilitățile și serviciile ei, în socialism; pentru fiecare dramă, tragedie, piesă de idei aș cere autorului ei să-mi scrie și o comedie, sau o farsă, chiar dacă va striga pînă la ceruri că n-are vocație și nu i-aș juca drama, tragedia, sau piesa de idei pînă nu mi-ar prezenta, ca pe un buletin de identitate, comedia complimentară. Dar nu sînt Mecena...

Și e seară de Ianuarie, cu zloată și zăpezi brune și moarte... sînt ambetat absolut... comedile cîte a ieșit pînă acum... le-am văzut pe toate.

...Am să mă duc la Union.

Sau am să-mi urmez propriile sfaturi și am să scriu o comedie.

Quos Deus vult perdere...

CRONICA HISTRIONULUI

METODA LUI INVERS

Mi-l închipui, uneori, pe arhitectul de astăzi, contemplînd, în peregrinările sale, o coloană, o metopă, resturi dintr-un ilustru și defunct edificiu. Mi-l închipui, în continuare, meditănd asupra artei sale, nedecis între lumea lui este și a fost. Poate, își spune el, se clădește mai bine, poate mai rău; în orice caz, altminteri.

Într-o dilemă asemănătoare mă surprind și eu, actorul, ascultînd — pe necăjite discuri — fragmente din marile interpretări. Iată pledoaria lui Posa-Moissi; iată furiile Fedrei restituite de Sarah Bernhardt. Iată-l pe de Max, pe Werner Krauss, pe Nottara —, fiecare cu harul și personalitatea lui irepetabilă. Dar ceea ce îți comunică, fără doar și poate, aceste mesagii sonore, de la primul la ultimul și din-

colo de necesarele deosebiri, este o anumită atitudine comună față de cuvînt.

Ne învățau profesorii noștri, crescuți în cultul mai sus-amintitilor, că fiecare vorbă trebuie rostită într-un anumit fel. Că spunînd te urăsc se recomandă să-ți tulburi glasul, să șuieră cu măsură sau să te sufoci. Că pronunțînd cuvîntul iubire consoanele se tocesc în gura meșterului actor, iar cel de al doilea i dobîndește vibrații de fluier. Cu recunoștință ne aducem aminte — de aceste prelegeri și, totuși, gîndim: „Teatru vechi. Nu mai ține“. Deoarece, după cum prea bine cunoaștem, toate se schimbă, de la botul ascuțit al pantofului la harta continentelor, și, odată cu ele, dibăciile noastre. Urcîndu-ne pe lemnul scenei, astăzi, în '70, ne străduim să consumăm declarația de dragoste la diapazonul convorbirilor curente, să rostim tirada fără denivelări vocale, să trecem cu voită indiferență peste suflet, răzbunare, destin, peste regalitatea verbelor, descărcîndu-ne patosul în (de pildă) conjuncția și. Pare modern, insolit, inteligent, chiar dacă nu întotdeauna inteligibil. De fapt, s-ar putea să fie doar aplicarea unei metode foarte simple: metoda lui invers.

Ion Omescu